

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Daug yra sakančių, kad Lietuva – maža šalis. Per maža. Bet kam gi ji per maža?

Taip, mūsų rinka tikrai nedidelė, tačiau mūsų verslas atranda vis naujas rinkas ir naujas plėtros galimybes toli už respublikos ribų, taip pat ir mokslas, bendradarbiaudamas su verslu, plečia savo įtakos sferą.

Tačiau kol kas vis dar per mažai kalbama apie kultūrinių industrijų svarbą, jų įtvirtinimą, plėtrą ir potencialą versle. O juk kultūrinės industrijos galėtų būti toji sritis, kuriai Lietuva nebūtų *per maža*. Nes kultūrinės industrijos daug lengviau įveikia sienas. Derėtų prisiminti, kad prie kultūrinių industrijų sukurto produkto skvarbos pasaulyje svariai galėtų prisidėti ir mūsų emigrantai, kurių nemaža dalis yra iš Lietuvos regionų ir natūraliais saitais yra su jais susieta. O Lietuvos *mažumas* būtų netgi privalumas, nes nedidelėje šalyje kuo puikiau galima sukonzentruoti ne tik verslo, mokslo, bet ir meno slėnius, kurie „skėčio“ principu galėtų sleistis visoje šalyje, neprarasdami nacionalinio savitumo, o kūrybingai bendradarbiaudami, tik sustiprintų vienas kitą.

Vilnius ir Klaipėda kuria ir vysto savo kultūrinių industrijų centrus, tokius ruošiamasi statyti ir kituose stambesniuose miestuose. „Skėčio“ principu jie galėtų aprėpti visus Lietuvos regionus – nuo rajonų centrų iki kaimų, padėtų jiems rasti finansavimo šaltinius, rašyti europinius projektus, rengtų parodas-muges ne tik mūsų šalyje, bet ir užsienyje, padėtų susirasti partnerius svetur. Kultūrinės industrijos ne tik sukurtų kaimuose naujų darbo vietų ir atvertų regionų žmonėms naujas rinkas, bet ir skatintų natūralias, nuo senų senovės čia buvusias, ne dirbtines traukas vietos verslui plėtoti. Derėtų prisiminti, koks populiarus ir vertinamas rinkose yra rankų darbas – o juk mūsų miesteliuose ir kaimuose dar yra nuostabių audėjų, pynėjų, kalvių, puodžių, stalių ir kitų amatininkų, išlaikiusių savo darbo paslaptis ir tradicijas. Jų gausą ir potencialą labai vaizdžiai parodo kad ir Kaziuko mugė Vilniuje – į ją suplūsta tokia gausybė kultūrinių amatų meistrų iš regionų, kad per pirkėjų antplūdį Vilniaus senamiestyje ir jį supančiose

www.invictory.com

Kultūrinės industrijos regionuose: BŪTI AR NEBŪTI

gatvėse sunku prasibrauti iki prekystalių.

Būtina šias tradicijas perimti, ugdyti ir regionų profesinėse technikos mokyklose įvesti naujas, su kultūriniais amatais susijusias specialybes, kurti kaimuose kultūrinių inovacijų centrus, praplečiant merdinčių kultūrnamių veiklą. Kultūrinių inovacijų centrai jokia naujiena, pavyzdžiui, Suomijos kaime, jie turi geras perspektyvas ir pas mus, gali būti finansuojami ne tik iš vargano Kultūros ministerijos biudžeto, bet ir iš kitų šaltinių, pavyzdžiui, ES regioninės plėtros ar Ūkio ministerijos projektinių lėšų.

Žinoma, tam reikėtų ne tik centrinės valdžios supratimo bei pritarimo, bet ir vietos valdžios iniciatyvos, kuri, deja, dabartiniiais įstatymais nėra skatinama. Ir, be abejo, konkrečių veiksmų bei tam skiriamų lėšų – ne tik žodžių.

Deja, ne visi valdančiosios koalicijos atstovai, išauklėti sovietinės planinės industrinės ekonomikos dvasia, tai suvokia, šių metų biudžete numatydami vos 20 milijonų litų šioms visos respublikos reikmėms. Šios lėšos beveik visos yra skiriamos vien kaimo turizmo plėtrai, kai tuo tarpu net krizės metais kultūrinių industrijų skatinimui buvo ski-

riama gerokai daugiau. Čia derėtų prisiminti ir Prezidentės Dalios Grybauskaitės raginimą sugrąžinti kultūrai jos pačios uždirbtus pinigus.

Šio klausimo svarbos nesuvokia kartais ir patys menininkai – matyt, toji pati dvasia bus gerokai paveikusi ir jų mąstymą. Dažnas iš jų vis dar mano, kad kultūrinės industrijos – tai savi-veikla, „chaltūra“, popsas, skirtas prastuomenei, plačiosioms masėms.

Taip, kultūrinės industrijos skirtos plačiam vartojimui, tačiau jų vertė beigi kokybė priklauso tik nuo mūsų. Nereikia iš visos kultūros komponentų suplakti kokteilio, kai nesusigaudoma, kas yra kas. Kultūroje galioja tos pačios ekonominės taisyklės, dėsniai, tik būtina atskirti, kokie yra aukštojo meno, o kokie – kultūrinių industrijų tikslai, uždaviniai bei funkcijos.

Aukštoji kultūra – tai mokslas, o kultūrinės industrijos – jo realizacija, sukuriantį svarią nacionalinio produkto dalį (5 proc.) ir maitinanti beigi suteikianti galimybę plėtoti tai pačiai

aukštajai kultūrai. Kultūrinės industrijos veikia ne tik kultūrinėje gamyboje, to taip pat negalima pamiršti.

Nauji laikai visada susiję su naujais iššūkiais. Todėl reikia bent pabandyti suvokti – nors tai ir būtų sunku, kad kultūrinės industrijos, realizuodamos aukštojo meno idėjas, ugdo ir kitų ekonomikos sričių kūrybingumą, o nuo jo nemažai priklausoma, ar visada jausimės *maži*.

Kita vertus, kultūrinių industrijų įsitvirtinimas ir plėtra ne tik susijusi su naujomis darbo vietomis, kaimo regionų atgaivinimu ir modernizavimu, bet ir su pilietiniu kaimo žmogaus orumu, su jo gyvenimo įprasminimu. Jeigu valdžia bus abejinga šiam projektui, vadinasi, jai nerūpi ir žmogaus orumas, juolab jo pilietinė branda.

Žinoma, kultūrinės industrijos neišspręs visų šalies ekonominės plėtros problemų regionuose, tačiau šiai sričiai skirti deramą dėmesį privalome.

Kultūrinių industrijų klausimas – tai ir testas dabartinei valdžiai. Išlaikys ar neišlaikys?

Petras Mendeika

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2014 metams suteikė 24 000 Lt paramą šeštadieniui „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvių puoselėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. **Petras Mendeika**. Kultūrinės industrijos regionuose: būti ar nebūti • 2-as psl. **Lidija Veličkaitė**. Jaunųjų talentų muzikos garsai • 3-as psl. **S. Abromavičius**. Kauno Žaliakalnis. Juozas Papečkys • 4-as psl. **Vida Mažrimienė**. Po tolimu nežinomu dangum... • 5-as psl. **Artūras Valionis**. Apytiksliai trys. Eilėraščiai • 6-as psl. **Alfredas Guščius**. Vienoje knygoje – skirtingi žanrai • 7-as psl. **Dainora Urbonienė**. Sibiras vaiko akimis (5) • 8-as psl. **Kultūros kronika**

Kitame numeryje: V. Kudirkos „Varpui“ – 125 • Susitikimas su kunigu ir rašytoju Bruno Ferrero

Jaunujų talentų muzikos garsai, skirti Lietuvos pirmininkavimui Europos Sąjungos Tarybai

Lidija Veličkaitė

Prasidėja V tarptautinis jaunimo muzikos festivalis Le Strade D'Europa „Su muzika per Europą: Lietuva-Italija 2013“, jungiantis pagrindines Lietuvos muzikinio ugdymo grandis, pradedant muzikos mokyklomis, gimnazijomis, menų mokyklomis, konservatorijomis ir baigiant Lietuvos muzikos ir teatro akademija (LMTA). Tai muzikinis tiltas, jungiantis dvi Europos Sąjungos šalis, turinčias ilgametes muzikinės kultūros tradicijas. Šis festivalis yra II tarptautinio jaunimo muzikos festivalio-konkurso „Su muzika per Europą: Lietuva-Italija 2012“ tęsinys. Jį rengia Lietuvos Respublikos (LR) ambasada Italijos Respublikoje, VŠĮ MUSICA VITALE ir Italijos asociacija L'Aquila Siamo Noi. Renginį globoja Akvilos (L'Aquila) miesto savivaldybė. Pagrindinis rėmėjas – LR užsienio reikalų ministerija. Partneriai – Popiežiškoji lietuvių Šv. Kazimiero kolegija Romoje ir Vilniaus paveikslų galerija Chodkevičių rūmuose. V tarptautinį jaunimo muzikos festivalį sudarė keturi koncertai: du Vilniuje ir du Italijoje.

Pirmasis festivalio koncertas įvyko 2013 m. lapkričio 29 d. Vilniaus paveikslų galerijoje Chodkevičių rūmuose. Koncerte dalyvavo II tarptautinio jaunimo muzikos festivalio-konkurso „Su muzika per Europą: Lietuva-Italija 2012“ pirmųjų vietų laureatai, Grand Prix premijų laimėtojai.

Koncerto pradžioje kalbėjusi festivalio organizatorė Nijolė Karaškaitė pasakė, kad šis renginys suteikia išskirtinę galimybę mūsų jauniems atlikėjams koncertuoti Italijoje užbaigiant kultūrinę programą, skirtą Lietuvos pirmininkavimui Europos Sąjungos Tarybai. Italijoje vieni geriausių mūsų jaunųjų talentų koncertuos prestižinėse Romos ir Akvilos miestų salėse. Festivalio organizatorė supažindino su V tarptautinio jaunimo muzikos festivalio „Le Strade D'Europa: Lietuva – Italija 2013“ Garbės komitetu: tai LR ambasadorius Italijoje Petras Zapolskas, LR kultūros atašė Italijoje Irma Šimanskytė, Italijos asociacijos L'Aquila Siamo Noi viceprezidentas Alfredo Ranieris Montuoris (Alfredo Ranieri Montuori), Lietuvos dailės muziejaus sekretoriui strateginiam planavimui, muziejaus plėtrai ir vadybai Vytautas Balčiūnas, Popiežiškosios lietuvių Šv. Kazimiero kolegijos Romoje rektorius kun. Audrius Arštikaitis.

Nijolė Karaškaitė perdavė LR ambasadoriaus Italijos Respublikoje Petro Zapolsko sveikinimą jauniems muzikantams. Jis pabrėžė, kad šis koncertas priklauso Europos Sąjungos Tarybai pirmininkaujančios Lietuvos kultūros programai, kuria visoje Italijoje siekiama pristatyti kūrybingą Lietuvą. Šie koncertai užbaigs mūsų pirmininkavimo pusmečio Europos Sąjungos Tarybai kultūrinę programą. Ambasadorius palinkėjo, kad jaunųjų talentų kūrybiškumas, jų ambicijos ir energija įkvėptų mus visus dar labiau didžiuotis Europos kultūra, jos nepaprastai turtingu paveldu ir milžinišku potencialu kuriant bendrą žemyno ateitį.

Koncerto pranešėja Greta Kvederaitė pasveikino visus taip gausiai susirinkusius į puošnią muziejaus salę, palinkėjo malonių akimirklų besiklausant šio vakaro muzikos garsų. Pirmąją į sceną pakvietė Nacionalinės M. K. Čiurlionio menų mokyklos mokinę, II tarptautinio jaunimo muzikos festivalio-konkurso „Su muzika per Europą: Lietuva-Italija 2012“ pirmos vietos laureatę pianistę Kamilę Zaveckaitę (mokytoja Eglė Jurkevičiūtė-Navickienė). Ji atliko I. Albeniz ir S. Prokofjevo kūrinius. Kamilė yra daugelio respublikinių ir tarptautinių pianistų bei kamerinių ansamblių konkursų laureatė.

Kitas į sceną pakviestas ansamblis – *Trio Vitale* (Laurynas Duoba – obojus, Mantvydas Baltrukėnas – fagotas ir Roberta Daugėlaitė – fortepijonas). Ansamblis susibūrė 2010 m. LMTA prof. Petro Kunco kamerinio ansamblio klasėje, užsienio šalyse tobulinosi meistriskumo kursuose. Baigiant bakalauro studijas, *Trio Vitale* pelnė pirmąją premiją II tarptautiniame jaunimo muzikos festivalyje-konkurse „Su muzika per Europą: Lietuva-Italija 2012“.

Festivalio dalyviai ir organizatoriai

Pianistas Mangirdas Janušaitis

Šiame festivalio koncerte jie atliko Franco Polenco (Francis Poulenc) *Trio op. 43 (Presto, Andante, Rondo)*.

Scenoje – Kauno J. Naujallio muzikos gimnazijos mokinys pianistas Mangirdas Janušaitis. Jo mokytojos – Rymantė Šerkšnūtė, Sonata Pakutkienė. Koncerte jis atliko M. K. Čiurlionio ir Ferenco Listo (Franz Liszt) kūrinius. Nuo 2004 m. Mangirdas dalyvauja konkursuose, festivaliuose, yra daugelio tarptautinių ir respublikinių konkursų laureatas. II tarptautiniame jaunimo muzikos festivalyje-konkurse „Su muzika per Europą: Lietuva-Italija 2012“ Mangirdas tapo Grand Prix premijos laureatu (Almos Adamkienės labdaros ir paramos fondo vienkartinė stipendija).

Baigiamajame koncerto akorde nuskambėjo Ilonos Pliavgo balsas. Jai akompanavo koncertmeisterė Gražina Zalatorienė. Šiuo metu Ilona yra LMTA Pedagogikos katedros antro kurso magistrantė (doc. Jolantos Čiurlilaitės klasė). Ji nuolat tobulinasi žymių pedagogų meistriskumo kursuose. Ji – daugelio respublikinių ir tarptautinių dainininkų konkursų laureatė. 2011 m. atstovavo LMTA „NORDOPERA“ projekte Švedijoje. II tarptautiniame jaunimo muzikos festivalyje-konkurse „Su muzika per Europą: Lietuva-Italija 2012“ iškovojo antąją Grand Prix (Sauliaus Karoso labdaros ir paramos fondo vienkartinė stipendija). Šį vakarą Ilona Pliavgo atliko kūrinius iš Džiuzepės Verdžio (Giuseppe Verdi), Georgo Fridricho Hendelio (Georg Frideric Handel) ir Gajetano Doniceti (Gaetano Donizetti) operų.

Žiūrovai negailėjo plojimų po kiekvieno jaunųjų talentų kūrinių atlikimo. O festivalio organizatorė Nijolė Karaškaitė pasidžiaugė tokiu klausytojų dėmesiu ir atidumu jauniems talentams. Pakvietusi į sceną koncerto atlikėjus, įteikė visiems padėkos raštus, pasirašytus ambasadoriaus Petro Zapolsko ir dovanėles, kurias festivalio dalyviams dovanojo keramikos studija „Interios“. Ji padėjo Vilniaus paveikslų galerijai Chodkevičių rūmuose už pastangas rengiant tarptautinį festivalį ir padėką įteikė Vytautui Balčiūnui, Lietuvos dailės muziejaus sekretoriui strateginiam planavimui, muziejaus plėtrai ir vadybai. Už festivalio dalyviams dovanotus keramikos gaminius padėką įteikta keramikos studijos „Interios“ savininkei Violetai Ganusauskienei. Nijolė Karaškaitė labai dėkinga dainininkui Gerardui Šlektavičiui, kuris su didele meile ir dosnumu dovanojo patį gražiausią ir vertingiausią paveikslą „Žemės vaisiai VI“ (spalvoto lino raižinys). Paveikslas skirtas Italijos organizatoriams. Padėkos raštas ir dovanėlė įteikta ir jau-

najai koncerto pranešėjai Greta Kvederaitė.

Pakviestas tarti žodį II tarptautinio jaunimo muzikos festivalio-konkurso „Su muzika per Europą: Lietuva-Italija 2012“ vertinimo komisijos pirmininkas prof. Petras Kunca pasakė: „Daug žodžių čia nereikia. Muzika šiandien viską pasakė. Apsisprendimų ir sprendimų variantai šiandieną jau akivaizdūs.“ Jis padėkojo festivalio organizatorei Nijolei Karaškaitė už pastangas pamatyti jaunus žmones, juos išgirsti ir jais pasidžiaugti. Tai – mūsų Lietuvos talentai ir tas procesas eina pirmyn, Lietuva išilieja į Europą, tačiau neišnyksta, o sužydi talentais, kuriuos šiandien girdėjome.

Renginiui pasibaigus pakalbinta dainininkė Ilona Pliavgo dėl jos dainavimo tobulėjimo pasikuklino kalbėti. Koncertmeisterė Gražina Zalatorienė teigė, kad Ilona be galo darbšti, kruopšti, pareiškia, daug dirba, labai aktyvi, daug kur dalyvauja ir domisi kitų pasiekimais. Pianistas Mangirdas Janušaitis tiesiog neturi žodžių išreikšti pagarbą festivalio organizatoriams. Paklaustas, kaip ruošiasi muzikos pamokoms, atsakė, kad dirba, dirba ir dirba. Tačiau darbas ne vien tik jo, didelį pasiaukojimą įdeda mokytojai. Už tai jiems yra labai dėkingas.

Prof. Petras Kunca dar papildė, kad šios dienos jaunimo koncertas, ruošiantis tokiai išskilingai progai – Lietuvos pirmininkavimui Europos Sąjungos Tarybai, kuri minima Italijoje, tai didelė pagarbą mūsų šaliai. Reikia džiaugtis ir tuo, kad galime savo talentus parodyti valstybėje, su kuria mūsų kultūriniai ryšiai, galima sakyti, praktiškai niekada nenutrūko. XX a. pradžioje nepriklausoma Lietuva turėjo glaudžius ryšius su Italija. Vyko tiesioginė radijo koncertų transliacija Kaunas-Roma, italų operos dainininkai, kiti muzikos atlikėjai, dirigantai atvykdavo į Lietuvą. Ir šiandien tas tradicijas tęsia mūsų jaunimas. Jei mes surandame tokius talentus, tai džiaugsmas visai tautai ir mūsų kultūrai. Vis daugiau žmonių supranta, kad šiuos talentus reikia ugdyti ir kad jie atstovauja mūsų kultūrai Europoje.

V tarptautinio jaunimo muzikos festivalio „Le Strade D'Europa: Lietuva-Italija 2013“ antrasis koncertas įvyko 2013 m. gruodžio 1 d. Vilniaus paveikslų galerijoje Chodkevičių rūmuose. Koncerto vedėja Lauryna Lankutyte pranešė, kad šiandieną sulaukė svečio – Akvilos Alfredo Kazelos muzikos konservatorijos (L'Aquila Alfredo Casella Music Conservatory) studento pianisto Mikele D'Ascenzo (Michele D'Ascenzo). Į Lietuvą jis atvyko su prof. Elena Mateuci (Elena Matteucci). Jo repertuarą sudarė J. S. Bacho (J. S. Bach), D. Skarlatti (D. Scarlatti), V. A. Mocarto (W. A. Mozart), M. K. Čiurlionio ir K. Debysi (C. Debussy) kūriniai. Koncerto programą jis atliko virtuosiškai, susilaukęs gausių susirinkusių žiūrovų plojimų ir šūksnių. Festivalio organizatorė Nijolė Karaškaitė įteikė jaunam pianistui padėkos raštą ir keramikos dovanėlę, o prof. Elenai Mateuci – padėkos raštą. Koncerto vedėja Lauryna Lankutyte supažindino su jaunojo pianisto biografija.

Maloniai ir šiltai su žiūrovais bendravusi Lauryna Lankutyte taip pat apdovanota padėkos raštu ir dovanėle. Pasibaigus tiek pirmajam, tiek šiam koncertui festivalio organizatorė Nijolė Karaškaitė pakvietė koncerto dalyvius ir klausytojus pabendravti, pasidalyti abipusiais išpučiais. □

KAUNO ŽALIAKALNIS. VAIŽGANTO GATVĖ (4)

Okupantų sušaudytas ministras Juozas Papečkys

Stanislovas Abromavičius

Praėjusių metų gruodžio mėnesį prie namo, esančio Vaižganto gatvėje Nr. 23, Kaune, atidengta memorialinė lenta Lietuvos kariuomenės pulkininkui leitenantui, teisininkui, buvusiam Krašto apsaugos ministru, Valstybės Tarybos pirmininko pavaduotojui, Vyčio Kryžiaus ordino kavaleriui Juozui Papečkui. Joje įrašyta: „Šiame name nuo 1935 m. iki 1941 m. birželio 14 d. gyveno Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministras, Valstybės Tarybos narys, Vyčio Kryžiaus ordino kavalerius plk. ltn. Juozas Papečkys (1890–1942), sovietų sušaudytas Sverdlovsko kalėjime“.

Juozas Papečkys buvo žinomo diplomato Petro Klimo studijų draugas. Šį namą šeimai suprojektavo architektas Vytautas Landsbergis-Zemkalnis. Anot specialistų, tai vienas originalesnių tarpukario laikotarpio privačių gyvenamųjų namų, savo stilistika artimas vakarietiškam modernizmui. Tamsūs, ištisiniai langų apvadai vizualiai imituoja modernizmui būdingus juostinius langus, kaip estetiškos raiškos priemonė panaudotas išraiškingas, asimetriškas tūris. Visgi statinyje galime atrasti ir istorizmui būdingų dekoratyvių elementų, kaip antai – vazų motyvas eksterjere ar solidus įėjimo įreminimas.

Puskepuruose, Šunskų valsčiuje, Marijampolės apskrityje, Mykolas Papečkys (1859–1937) ir Magdalena Budrevičiūtė-Papečkienė (1872–1904) augino gausią šeimą. Stengėsi išlavinti visus vaikus: Jurgis tapo mokytoju, Klemensas – agronomu. Augustinui atiteko ūkis, kuriame gyveno ir sesuo Petronėlė. Jonas, Marija, Albina irgi rado vietą gyvenime. Pagal seną lietuvišką tradiciją vienas iš šeimos turėjo tapti kunigu, tad tėvai parinko Juozą. Mokėsi Marijampolės gimnazijoje. Ten už slaptą laikraštėlio „Mokinių draugas“ leidimą vyresniųjų klasių mokinių būrelis, vadovaujamas Petro Klimo, žandarų buvo su-sektas, gimnazistai suimti. Tarp suimtųjų buvo ir Juozas. Po kelių mėnesių arešto Kalvarijos kalėjime, Varšuvos rūmų teisme mokiniai, padedant advokatui, Dūmos atstovui Andriui Bulotai (1872–1941), buvo išteisinti ir vėl priimti į gimnaziją. Ją Juozas baigė 1910 metais.

Tolimesnis kelias jaunuolių nuvedė tolyn nuo kunigystės luomo: į Maskvos universiteto Teisės fakultetą. Deja, jau 1916 metais buvo mobilizuotas į caro armiją, baigė karo mokyklą, tarnavo pėstininkų pulke. Tais metais „Apžvalga“ išleido jo 32 psl. knygelę „Eilės-Dainos“. Po 1917 metų bolševikų perversmo Juozas išvyko į Šiaurės Kaukazą. Nuo 1919 metų mobilizuotas kovojo generolo Antono Denikino Baltojoje armijoje. Tapo karininku.

1919 metų pabaigoje grįžo į Lietuvą, nuėjo savanoriu į Lietuvos kariuomenę, greitai paskirtas valstybės gynyboje padėjėju kariuomenės teisme.

Buvo valstybės kaltintoju garsioje lenkų sąmokslininkų (POW – lenkų karinė organizacija) byloje.

1923 metais Vytauto bažnyčioje jos rektorius Juozas Tumas-Vaižgantas sutuokė Juozą su Tekle Vaitiekaitę (1888–1952) iš Taučiūnų kaimo (dabar – Skaistgirio seniūnija, Joniškio rajonas), garsios bajorų Vambutų palikuone, su kuria Juozas susipažino dar studijuodamas Maskvoje. Šeima užaugino dukreles Oną Dainą (g. 1924 m.) ir Jūrą Mariją (g. 1925). Juozas kilo karjeros laiptais. 1926 metų birželio 15 d. Mykolo Sleževičiaus XIII ministrų kabinete buvo paskirtas Krašto apsaugos ministru. Vadovavo Karo mokslo draugijai, dėstė teisę karo mokykloje ir aukštesniuose karininkų kursuose, priklausė įvairioms meno ir mokslo draugijoms, buvo Vilniui vaduoti sąjungos valdybos pirmininkas. 1922 metais parengė ir išleido „Karo baudžiamąjį statutą“, prisidėjo prie daugelio kitų įstatymų parengimo bei redagavimo. Atleistas iš pareigų 1926 metų gruodžio mėnesį po perversmo. Artimieji pasakoja, kad po kurio laiko jam buvo siūloma tapti Teisingumo ministru, tačiau J. Papečkys principingai nesutiko. 1927 metais tapo pulkininku leitenantu. Išleistas į atsargą, advokato Kaune, nuo 1929 metų sausio 1 dienos buvo Valstybės Tarybos narys, 1938–1940

Daina ir Jūra Papečkaitės su mama Tekle, 1928

metais – Valstybės Tarybos pirmininko pavaduotojas. Vienas Šaulių sąjungos steigėjų, Klaipėdos vadavimo akcijos dalyvis. Rašė eiles (1924 m. Juozo Rainio slapyvardžiu išleido savo eilių ir dainų rinkinį „Suvalkija“), rašė įvairiomis temomis į „Draugiją“, „Vilniaus žinias“, „Mokyklą“, „Aušrinę“.

Žinoma, kad 1927 metais Vaižganto gatvėje, šalia Petro Klimo žemės, Papečkiai įsigijo sklypą. Ilgai ruošėsi statybai, iš banko pasiėmė paskolą. Namas buvo baigtas tik 1937 metais. Jis buvo didesnis nei reikėjo šeimai. Tai darė su tikslu dalį namo nuomoti, kad išsimokėtų paskolą. Deja, jau 1940 metais namą, žemę, sodą okupantų valdžia nacionalizavo, šeimai paliko 3 nedidelius kambarius.

1941 metų birželio 14 dieną Juozas Papečkys buvo suimtas ir išvežtas į Sibirą, kalėjo Severouralsko lageryje. Tą dieną žmona Teklė su dukromis Daina ir Jūra iškeliavo prie Laptevų jūros. Teklė mirė tremtyje, o dukros 1957 metais grįžo į Kauną. 1942 metų lapkričio 4 d. J. Papečkys lageryje buvo sušaudytas. Apie tai šeima sužinojo tik po 47 metų...

Sverdlovskė 1942 metais kartu su buvusiu Krašto apsaugos ministru Juozu Papečkiumi buvo sušaudyti dar septyni 1918–1940 metų Lietuvos Respublikos Ministrų kabinetų nariai – ministras pirmininkas Pranas Dovydaitis, vidaus reikalų ministrai Petras Aravičius, Antanas Andziulaitis, Zigmas Starkus, susisiekimo ir užsienio reikalų ministras Voldemaras Vytautas Čarneckis, švietimo ministras Kazys Jokantas ir finansų ministras Jonas Sutkus.

Daina Papečkaitė-Petruškevičienė atmintyje yra išlaikiusi vaikystės metų, prabėgusių Vaižganto gatvėje, vaizdus. Jūra Papečkaitė-Katalynienė (1925–1998) parašė atsiminimų pluoštelį apie 1941 metų birželį, tremtį, Tėvelį. Dalį jų ir pateikiame skaitytojui.

„Vaikystė ir keli jaunystės metai buvo mano gražiausias gyvenimo laikotarpis. Mokiausi ‘Aušros’ mergaičių gimnazijoje ir Kauno konservatorijoje. Mokėmės vokiečių ir prancūzų kalbų, daug sportavome, stovyklavome skautų stovyklose. Mamytės tėviškėje Šaukėnuose atostogaudavome. Suvažiuodavo čia visa giminė, jaunimas jodinėdavo, žaisdavo, maudydavosi. Kai nuvažiuodavome į tėvelio tėviškę Puskepurius, dirbdavome. Tė-

Lietuvos kariuomenės pulkininkas leitenantas Juozas Papečkys, 1924

profesorių Augustiną Janulaitį (1878–1950). Knygininkas, istorikas, teisės mokslų daktaras gyveno Kęstučio gatvėje. Jo žmona dailininkė Elena tapė mano su sese Daina paveikslą, kuris iki šiol išliko. Ponia E. Janulaitienė pakėlė telefono ragelį: jos veidas išballo. Padėjusi ragelį, pasakė: ‘Mergaitės, skambino jūsų mamytė ir prašė, kad jūs grįžtumėte į namus. Būkite ramios, neišsigąskite, nes prie jūsų namo stovi rusų tankai.’

Man tada buvo penkiolika, sesė – vieneriais metais vyresnė. Atsisveikinom ir išėjome. Gatvėmis važinėjo rusų tankai, nuo triukšmo Kaunas buvo pavirtęs į klaičių avilį. Vieni žmonių slėpėsi, kiti bėgo žiūrėti. Keli žydų tautybės žmonės numetė kareiviams gėlių, tankai stovėjo prie svarbesnių įstaigų. Kareiviai dvokė prakaitu, gal nuo apmuturiuotų autų. Kaip dabar matau galifė kelnes, ištrauktus marškinius ir tas jų basas kojas, tarsi tvarsčiais apmuturiuotas kojas. Auliniais batais avėjo tik karininkai. Užkopę ant kalno, pamatėme, kad ir prie Radijo stoties stovi tankas.

Prasidėjo miesto siaubimas. Karininkai baltomis arba raudonomis beretėmis, pliušiniais puspalčiais, juodomis ar baltomis kojineis zujo po parduotuves. Miestas, kuriame niekada anksčiau nebūdavo eilių, staiga virto skruzdėlynu. Rusai dėžėmis nešė pirkinius: drabužius, batus, kojines, trikotažą, maistą. ‘Mažoji Amerika’ – galėdavai išgirsti savimi patenkintų kariškių, jų žmonių lūpose. Visa tai keliavo į Rytus, o iš ten ateidavo vagonai arbūzų su užrašais kreida „Baudaujančiai Lietuvai“. Į mūsų gyvenimą atėjo melas, veidmainystė, kančia. Donelaičio gatvėje, prie Ministrų tarybos, susirinko atsisveikinti kariūnai: jie buvo jau be diržų ir širdį veriančiais žodžiais dainavo: ‘Sudiev, Lietuva, man linksma buvo gyventi tavo šalėlėj...’ Geležinkelio stotyje verksmai ir aimanos – žmonės susirinko atsisveikinti su Lietuvos kariškiais, kuriuos vežė į Rusiją. Nusky-nėm visas žydinčias mūsų darželio gėles ir nubėgome į stotį. Ten slankiojo civiliai tipai, kai kurie buvo su fotoaparatais. Tada dar nesupratau, kad tai saugumiečiai, atnešę į Lietuvą visas blygbybes. Traukiniui pajudėjus, kariai vėl uždainavo „Sudiev, Lietuva...“ Stovėjome suakmenėję iki tol, kol paskutinis vagonas dingio tunelyje...

Atėjo Lietuvai klaičios dienos. Pamatėme, kad Lietuvą užplūdo barbarai. Štai kartą su pusbroliu nuėjome į *Pieno centrą*, kur galima buvo pavalgyti rūgpienio su šviežiom bulvy-

Nukelta į 6 psl.

Rožinis ežerėlis

Berniukas gauda paukščius

Paslaptingas apsireiškimas

*Išbėgau, palikusi
tėvą,
motiną,
brolių, seserį.*

*Baimė – mano motina,
sesuo,
bičiulė,*

*Traukė mane
už rankų, vedė į baisią nežinią...*

*Ištrauka iš Julijos Švabaitės eilėraščio
„Aną liepos sekmadienį”*

Vida Mažrimienė

D ruskininkų V. K. Jonyno galerijoje – sujudimas... Parodų lankytojai, miesto meno bendruomenė būriuojasi galerijos priegose, skuba į ekspozicijos sales, o ten pasineria į magišką išsivijęs dailininkės Juzės Katiliūtės (1916–2009) kūrybos pasaulį. Ekspozicijoje veriasi savasties horizontai, poetinės paralelės, skleidžiasi kerinčios tiesos, giliamintiškų ženklų paslaptys. „Tų paslapčių mes neįžiūrime, tačiau mūsų svajonėms pakanka to žavingo kerėjimo. (...) Tik per lietuvišką užsispyrimą, badą, vargą ir gyvenimo sunkumus šiandieną ši dailininkė pakilusi į aukštąjį Ženevos Meno Parnasą. Jos tapyba žavi, stebina, buria. Juzė ieško tiesos pati viena, nesiremdama jokia matomybe”, – rašoma Janinos Irenos Survilaitės knygoje „Alpių lietuviai”.

Nors už lango – žiema, V. K. Jonyno galerijoje dvelkia pavasariu, daugelio rankose švyti įvairiaspalvės gėlių puokštės. Susipažinti su dailininkės kūryba, keliauti tremties takais visiems susirinkusiems šiandien noriai padeda iš Ženevos atvykusi Šveicarijos Lietuvių Bendruomenės pirmininkė Jūratė Caspersen, J. Katiliūtės rinkinio saugotoja Marijampolės parodų centre Onutė Surdokienė, kadaise pas Katiliūtę viešėjusi dr. Liudvika Ramanauskaitė.

Juzė Katiliūtė... Mažas, trapus žiedas iš Lietuvos, užgrūdintas emigracijos skersvėjų, išsiskleidęs po tolimu Šveicarijos dangum... Kas besuskaičiuos, kiek kartų mintimis šios dailininkės grįžta į vaikystės sodus, lakstyta Šešupės pakrantėmis, alpėta prisiminus žvaigždėtą ir, regis, visai kitaip šviečiantį Lietuvos dangų, rikiuoti skausmingi kelionės į nežinią prisiminimai, kai bėga, sprogstant bomboms, kartu su vyru Gabrieliumi Stanuliu per karo nusiaubtą Europą... O tie spalvoti sapnai, kuriuos vos prabudusi stengdavosi užrašyti! Tik geriausiems bičiuliams prisipa-

žindavo: „Tai mano nuorodos, kaip gyventi toliau, būtina jus nupaišysiu”. Jos žodyne nebuvo kandžių žodžių, o mintyse – pavydo, gerumą dalino šilta, lengva ranka. Generalinis Lietuvos Respublikos konsulas Erikas Petrikas, Lietuvai Ženevoje atstovavęs dvi kadencijas, šią dailininkę maloniai vadino „Juzytė”. „Mūsų Juzytė”... – taip, pasak Jūratės Caspersen, ją vadino ir senoji emigrantų karta, tokia ji liko visų pažinojusių atmintyje. Alpių panoramoje stovinčios liaunos, grakščios, „apsiginklavusios” visa tapytojos „amunicija” Juzės Katiliūtės atvaizdas papuošė ir J. I. Survilaitės knygą „Alpių lietuviai”.

Iki paskutinės savo gyvenimo dienos J. Katiliūtė dirbo prie vienos temos: piešiniais ir aprašymais siekė pavaizduoti pragarišką kelionę karo griausmų ir bombardavimų keliais iš Lietuvos į Vakarų... Austriją, Vokietiją, sunkūs fiziniai darbai už maistą ir pastogę, o 1945-ųjų pavasarį – galutinė stotelė Šveicarija, toks emigrantų iš Lietuvos išitvirtinimo po svetimu dangum kelias. Šveicarijoje Justino Vienožinskio mokinėi, Vilniaus Dailės akademijos absolventei J. Katiliūtei viską reikėjo pradėti iš naujo. „Kai pradėjau vėl tapyti, buvau visiškai pasimetusi. Bijojau paimti teptuką į rankas, lyg būčiau nieko nei piešusi, nei tapiusi... Pirmaisiais metais abu su vyru Gabrieliumi gavome mažytes stipendijas, antraisiais – iš „Carito” po šimtą frankų per mėnesį... 1948 metais baigiau Ženevos dailės mokyklą, gavau diplomą, pirmąją premiją ir mažytę patalpėlę kūrybai...” – prisimena dailininkė, duonai tuomet užsidirbdavusi ornamentais tapydama šveicariškus laikrodžius. Pilietybės prireikė laukti net 15 metų, ją gavusi, visuomet pabrėždavo esanti LIETUVĖ. Jos namų balkone dešimtame aukšte Ženevoje žydi rūtos, dažnai lankosi tautiečiai iš gimtosios Lietuvos, kultūros bendražygiai Šveicarijoje.

1959 m. tapusi Šveicarijos Moterų dailininkų sąjungos nare, pasiekia kūrybinio įkvėpimo aukštumų, sėkmingai rengia parodas, įsilieja į aktyviai kuriančių Europos XX a. dailininkų būrį. Kokie moteriškosios kūrybos ypatumai? „Į moterį lietuviai dar įpratę žiūrėti pirmiausiai kaip į žmoną, šeimininkę, auklėtoją, na, gal dar pagalbininkę visuomeninėje veikloje. Rašytoja, dailininkė, muzikė – dar vis vertinama, kiek ji naudinga didžiųjų darbų talkoje,” – kalbėjo poetė Alė Rūta Magdalenos Birutės Stančūnienės parodoje. Tyrinėtojų požiūris apie „moteriškąją” kūrybos tradi-

cija, atspindinčią ne tik dailės, bet ir literatūros bei muzikos pasiekimus, skatina prisiminti pozityvius veiklos požymius įvairiose visuomeninio gyvenimo srityse. Abejojant, jog literatūroje, muzikoje, tapyboje nebuvo pavardžių, galinčių prilygti Bethoveniui, Šekspyrui ar Holbeinui, vėta prisiminti Elisabeth Vigée-Lebrun, Georgio Vazario aprašytą seselę Plautilla, Renesanso dailininkę Sofonisbą Anguissolą... Lietuvoje nuoširdžiausio atsidavimo menui pavyzdys – tragiškai užgesusi Marcė Katiliūtė, didžios šeimos motina Domicelė Tarabildienė, titaniškų galių ekspresionistė Elvyra Kairiūkštytė, JAV lietuvis M. B. Stančūnienė, Danguolė Jurgutienė, Ada Sutkuvienė, o Šveicarijoje – Juzė Katiliūtė. Penkis šios dailininkės kūrybinius išigijo Ženevos Meno ir istorijos muziejus, pirmąją premiją įvertinta kompozicija „Vidaus peizažas” puošia Atėnų muziejų, didžiulis jos darbų rinkinys pateko į Lietuvos dailės muziejų, Marijampolės kultūros centrą, o gausi J. Katiliūtės meno knygų biblioteka praturtino Vilniaus universitetą. Už nuopelnus Lietuvai J. Katiliūtė apdovanota Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Karininko kryžiumi.

Fatališkoje J. Katiliūtės kūryboje persipynė ekspresionistinis dramatismas, impresionistinis gyvybingumas, realybės ir fantazijos žaismas, figūratyvumo ir abstrakcijos kontekstai. „Menas man buvo ir yra mano namai. Jis davė man pasitikėjimą savimi. Nežinau, kaip būčiau išlikusi, jeigu brolis Viktoras (rašytojas Viktoras Katilius – red. pastaba) nebūtų nuvežęs mane į Kauno meno mokyklą. Nežinau, koks būtų mano gyvenimas be kūrybos. Svetimame krašte yra sunku. Yra žmonių, kurie praeities prisiminti nenori. O aš viską pamažu išdėsciau, išsiaiškinau ir savotiškai

supratau. Taip pat supratau, kad kai žmogui duodi ir nieko nelauki – tada viskas gerai. Taip ir darau. Tada visiškai ramiai galiu eiti į žmones”, – teigia dailininkė. V. K. Jonyno galerijos ekspozicijoje junti pulsuojant kūrėjos esybę.

Magiški peizažai, paslaptingi vandens akivarai, Alpių kalnų tarpekiai, banguojančios lygumos su toliuose išnykstančiais horizontais – tai tik dalis įkvėpimo. Vizijų versmėmis alma vaizduotės, išgyvenimų padariniai („Jūros atoslūgis”, „Ružavas ežerėlis”, „Kelias į nežinią”). Žaismingai prabyta bibliniai motyvai („Ieva”), o rubensiška apnuoginti kūnai pievoje byloja apie pavasarį. („Berniukas, gaudantis paukščius”). Kontrastingų spalvų žaismėje, diagonalių ir vertikalinių plokštumų deriniuose veriasi ligi tol nepažintas dailininkės pasaulis, sklindinas menamų ar realių artefaktų („Paslaptingas apsireiškimas”, „Nepaprastas atradimas” I-II). Potėpių verpetai, ekspresyvios spirales tarsi likimo briaunos skrodžia Katiliūtės drobes. Banguotomis virpančiomis impresijomis, koloritu, aistringomis nuotaikomis menininkė retsykais priartėja prie Alberto Veščičiūno, o potėpio muzikalumu – prie Van Gogho Arlio tapybos, vokiečių tapybos atmainų. Kita vertus, stilias nesupainios su jokio kito dailininko paveikslais. „Ekspozicijose nešioja, nešioja tuos mano paveikslus ir vis neranda jiems vietos. Gal todėl, kad dirbu savaip, ir jokie stiliai ar autoritetai neženklina mano kūrybos,” – sakydavo dailininkė.

Artėjant dailininkės gimimo 100-mečiui, laukiame naujų susitikimų su J. Katiliūtės kūryba. Po tolimu nežinomu Šveicarijos dangumi gimusi kūryba bylos apie dailininkę, širdimi niekad neatitrūkusią nuo Lietuvos. □

Iš k.: kultūrologas Aleksandras Mažrimas, menotyrininkė Aušra Grigaliūnienė, parodos kuratorė Vida Mažrimienė

ARTŪRAS VALIONIS

APYTIKSLIAI TRYS EILĖRAŠČIAI

Artūras Valionis (g. 1973) – poetas. Studijavo sociologiją Varšuvos universitete, 1995 m. buvo išvykęs studijuoti į New Yorką. Debiutavo 1994 m. eilėraščių kultūrinėje spaudoje. 1995 m. „Poezijos pavasario“ almanacho geriausias debutantas. Daugybės renginių ir poetinių konkursų dalyvis, pelnęs įvairių premijų. Ypač mėgsta „anoniminio eilėraščių“ konkursus. 2003 m. išleido pirmąjį eilėraščių rinkinį „Skrendant nelieka pėdsakų“. Eilėraščių knyga „apytiksliai trys“ šiemet dalyvauja Metų knygos rinkimuose, poezijos knygų kategorijoje. A. Valionio eilėraščiai labai „filologiški“, kalba ornamentuota, kupina ne itin lengvai iššifruojamų metaforų, o taip pat – lengvos bravūros, išdykėliško, ironijos.

Mano tėvas ir mano motina
turi Artūrą.
Artūras rašo negražią
grožinę literatūrą

ar negraži vis dar grožinė,
ar grožinė gali būt negraži?

dieva ži*

* bet kažki

rytų europa

Tai buvo didelė jėga. Panorėje, būtų galėję aplinkui rimtai apsišluoti. Uniformos turėjo tarp jų giminių, nebūtų stabdę. Bet pasirinko nuosaičių elgesio būdą. Suvažiavo iš visų pašalių prie valstybinių rūmų. Skandavo, reikalavimus kėlė, grūmojo. Buvo plačiai apšviesta, nesikartosiu.

Ėjau tuo metu jaunesnėj miesto pusėj, kur ramybė, nes aš svetimas ten, miestas ne mano, ne mano šalis, tauta, kalba ir valstybė, o tokiems tik stebėt. Iš už medžių du ant manęs, aiškiai matyt, kad ir jie čionai nepriklauso, tik truputėlį kitaip.

Pasirodo, nepataikė išlipti. Vaikšto, parkas kažkoks, šimtmetis, teisingai, bet Rūmų tai nēr, vien daugiaaukščiai, tušti, kas dirba, kas ten, protestuoja. Net ir stotelė, kurioj juos išleido, kažkur išvažiavo, kol ratą apsuko. O jų mūsiškiai dėl bendro reikalo, šalty. Tie tai pabijojo, dar pagalvos, pralaukė šiltai, kol ir kuo baigsis. Sakyk, užsienieti, litvine, antros eilės pusbroli, kur eit ir parodyt, kokie mes galingi? Kū mum daryc?

Nustojau būt tik stebėtojas, porai minučių, nurodžiau kelią. Teisingą. Dešimt minučių pėsčiom. Ratų nereikia, tiesiai alėja, o ten jau girdėsis.

Vakare žiūrėjau žinias. Padainavę visi išsiskirstė. Mano valstiečių nerodė. Tai nežinau, ar suspėjo. Jaučiu, pritrūko tų kelių decibelų.

plyšavo iš visos širdies,
nuoširdžiai

besiklausantiems plyšo širdis
stiklas atlaikė

protingi žmonės, pamatę kažką
panašaus, tuštumą po plaučiais
iškilmingai pasivadino
nostalgie, apsirašė žodynuose,
kas tai yra, ir visiems
tapo aišku,
kada ir ko teisėtai galima liūdėt ir gailėtis

taip ir mes, tokie, gavom šansą
susilygint su kitais
įstabiais dalykais iš tada: šerpetotu
jūros bangavimu,
saulėlydžių raudonių kopose, šviežio
šalčio kvapu
suledėjusiuose sausio skalbiniuose,
išdžiaustytuose ant lygumų virvės

diena, kai didžiausia nuodėmė būtų nedaryti jokios nuodėmės

Susėdę prie stalo,
mes valgėm išalkusią ir ištroškusią mėsą.
Kažkur netoliese, gal kitam
kambary, skambėjo varpeliai.
Lauke vaikai žaidė gniužulu,
panašiu į kamuolį.

Taip, sako geltoni saulės kiškiai,
mums tinka ši plėšri Laukinė ramybė:

kitas rytas
bus tetraedro formos.

Gal dėl tokios keistos ištarmės,
o gal tik sutapimas:

iki paryčių
vienai paukščiai gėrė,
kiti kvatojosi.

Žmonės rašė dainas apie
pabaigos pradžia.

Vienišos poros sukosi
labirintuose,
iš kairės į dešinę:

šioj žemės smegenų
pusrutulio pusėj
taip susitraukia į kriauklę
vandens sūkury

(bet niekas šviežiai
nepatikrino – gal jau kiti
laikai, kiti papročiai, gal jau
kitaip nei seniau? – nēr jokių
džiaugsmu ar žiniom įkrautų
naujų pranešimų. Vis dar
viliamės, kad užstrigo. Kad pakeliui).

Grafitinėj tamsoj iš po šokančių kojų
pusiau skilo žiezirbos:::
tuomet aš suradau tavo akis
tavo akių tinklainėse –

kontrabandininkas apšvietė man
kelią

voratinkliai plyšo beeinant

skersvėjis

Šventės baigės. Ant pjedestalo
išsivaizduojamos kelios
prusto bandelės

Kai dar buvau neekologiškas: celofanas, plastmasės gabalas,
stiklinis butelis,
dūlėjau ilgai:
vėjas nešiojo mane po kiemą ratu
kartu su saldainių popierėliais, iškarpom, įvairiarūšių
šiukšlių gniuutulais, visokių pakraipų,
rideno paskui skardines

patirčių karuselė

sunkiai stūmiausi per asfalto ir smėlio mikstūrą,
išragavau žemių, žolės ir akmenukų kokteilus,
vos paspėjau su jaunesniais,
išriedėjom, kad ir didelėm pastangom
barškėdami,
prakaituotas asfaltas liko nuogas ir purvinas

tas pats vėjas švilpė pro mano kaklelį
pirmyn atgal, lengvai detonuodamas

Artūras Valionis. apytiksliai trys. Eilėraščiai.
– Vilnius, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla,
2012

Vienoje knygoje – skirtingi žanrai

Alfredas Guščius

Vieną gražią vasaros dieną jaunam banko darbuotojui, pietaujančiam Kauno Laisvės alėjos lauko kavinėje, prisistato nematyta mergina ir pareiškia esanti jo sesuo. Jaunuolis pritrenktas. Kas tai – provokacija, afera, nesusipratimas? Taip prasideda naujas Petro Venclovo romanas „Peržengti ribą“. Papasakota istorija gali atrodyti pasiskolinta iš Lietuvos nacionalinėje televizijoje rodomų laidų apie netikėtus vaikų susitikimus su tėvais, brolių, seserų atsiradimus ir dar visomis kitomis įmanomomis šeimos narių likimų peripetijomis. Iš jų, manau, kiekvienas talentingas rašytojas galėtų sukurti romaną ar apysaką.

Ir P. Venclovas „pasigautoje“ istorijoje nesitenkina eilinio kriminalo ar eilinės muilo operos burbulų pūtimu. Autoriaus, atrodo, daug galvota, kokiam protagonisto tipui šią istoriją užkrauti ant pečių, kokį pasakojimo būdą pasirinkti, kaip traktuoti visą istorijos turinį, kokiomis meninėmis priemonėmis sudominti skaitytoją. Pasirinko, manau, gal ir geriausia – kaip sakytą, iš dabarties tirštumos ištrauktą faktą traktuoja realistiškai, laikosi pasakotojo „išpažinties“ chronologinių rėmų, kuriuose gana tiksliai žymimi herojaus Arūno Aimanto biografiniai faktai: Salomėjos Nėries mokykla Vilniuje, pionierių draugovės tarybos pirmininko pavaduotojo pareigos, Sąjūdžio metai, tėvų pasimetimas po Kovo 11-osios, jų psichologinė būseną Sausio 13-osios metu („tėvas, jeigu neklystu priklausė Nacionalinio gelbėjimo komitetui“), išvykimas į Kauną, KPI įgyta inžinieriaus specialybė, darbas banke ir t. t.

Petro Venclovo romano originalumu laikyčiau tai, kad autorius netikėtai žinia apie daug metų nežinomą seserį prislegia buvusio partinio funkcionieriaus, o vėliau ir „platformininko-perversmininko“ Liudo Aimanto vienturtį sūnų. Tėvo komunistinė praeitis velkasi paskui Arūną tarsi Hamleto šešėlis, ir nors tėvas jau prieš dešimt metų miręs (žuvęs katastrofoje neaiškiais aplinkybėmis), sūnus nesijaučia psichologiškai laisvas. Jį ima baimė, kad išlįs buvęs tėvo draugeliai ir sugadins jo tarnybinių reputaciją. „Kai pradėjau snausti, staiga tvinktelėjo mintis: ar gyvas būdamas tėvas nebūtų nusitempęs manęs į dugną kartu su savim? Nesu-

sivokėlio, atgailaujancio, smerkiančio buvusius draugus, gal net išduodancio juos sūnus negali būti kitoks! Jam negalima leisti pakelti galvos, nes gali konkurencinėje kovoje pastumti į šalį mūsų susipratusių patikimą atžalą! Tėvo mirtis pasiteisino: padėjo išlikti, pasiekti tai, ką dabar turiu.“ (p. 108). Gilindamasis į tėvo nomenklatūrinę praeitį, išklausydamas savo motinos bei pretendentes į seserį Rūtos motinos pasakojimų, Arūnas atidengia sau pačiam mažai težinomus partinės nomenklatūros naktinių orgijų suomiškose kolchozų pirtyse vaizdelius, sceneles.

Vienos iš tų scenelių metu jo tėvas su kolūkio agronome Motuzaite galbūt ir pradėjo dabartinės pretendentes į seserį gyvybę. Kitas galvosūkis – o gal motina, kerštaudama „laidokui“ vyrui, meilužio Norberto pagalba suorganizavo autoavariją, kurioje tėvas žuvo? Taigi klausimų, versijų griūtis užgriūna dar jaunus Arūno pečius, ir šlovė autoriui, kad jo racionalusis herojus ciniškai nenuslysta tų klausimų paviršiumi, bet yra „priverstas“ gvildinti juos gana aukštame psichoanalizės lygyje, būdingame visai P. Venclovo kūrybai. Tiesa, kartais autorius Arūnui kelia per sunkius filosofinius bei psichologinius klausimus, kurių jo išsilavinimas bei mentalitetas negali pakelti (jis sakosi nemėgstant metafizikos, nelabai skaitęs knygų, išeitų, kad yra abejingas savianalizei, tačiau samprotavimuose remiasi Biblijos, žymių žmonių išmintimi).

Ir nors romano atomazgoje atidengiamos visos kortos – Rūta visai ne Arūno sesuo, viso to kriminalo sumanytoja yra Rūtos mama, užsinorėjusi dukrai geresnės materialinės ateities bei patikimesnio užnugario. De-

tektvinę intrigą („aš esu tavo sesuo“) praplečia, o kartu ir visą romaną į aukštesnį meninį lygį pakylėja gilus P. Venclovo požiūris į žmogaus – istorijos – politikos – socialinio laiko – visuomenės sudėtingą sanpyną. Ir klausimas, kada galima, kada ne „peržengti ribą“, romane įgauna dramatišką skambesį.

O painų Gordijaus mazgą, kurį sumezgė Rūta, virtusi jau nebe pretendente į seserį, bet įkyriai besibraunanti ir Arūno lovą ir atvirai besisiūlančia atsiduoti jam moterimi, romano herojus kaip Aleksandras Makedonietis antikinėje legendoje perkerta vienu kardo mostu.

Tad ryžtingumo neperžengti dorovinės ribos šiam mūsų dienų jaunuoliui pakako. P. Venclovo sukurtas jaunuolio tipas yra, manau, neblogas žmogaus prigimties ir istorinio laiko santykinumo paliudijimas. Juk, sakykim, Arūnui Aimantui, atsidūrusiam ties dorovine riba, užtektų kryptelti į priešingą pusę, ir jo likimas pasikeistų, galbūt baigtųsi net tragiškai. Bet vis dėlto prigimties ir istorinio laiko santykinumas liudija nekintančią konstantą – kaip ir visais laikais, taip ir XXI amžiuje, amžini lieka ir perdėto jausmingumo, romantiškumo, racionalumo, pragmatizmo, cinizmo recidyvai. Donkichotai, Verteriai, Romeo, kaip ir Otelai, Gobsekai, Čičikovai, Donžuanai niekada neišnyks, kol nebus sukurta (surasta) „nauja žmonija“.

Tokią žmoniją P. Venclovas „surodo“ antrame knygoje esančiame romane „Jauni ir nemirtingi“. Romanas – fantastinis. P. Venclovui, parašiusiam šį kūrinį, nebereikėjo peržengti jokios žanrinės bei tematinės ribos, kadangi ir apie amžiną jaunystę, ir apie nemirtingumą, ir apie sielos

dingimą iš kūno, ir apie mirusiųjų tuoktinių, pavirtusių smėlio saujomis, ginčus, ir apie laiko nebuvimą, ir apie skirtingų epochų istorinių personažų bendravimą sapnuose jis jau yra rašęs daug ir talentingai. Jo puikių sąlygiškų ir magiškų kūrinių kontekste (nekalbu apie realistinius) jo naujasis romanas jau nieko naujo nebebyloja. Jo fantastiniame romane perteikiamos rašytojų fantastų, futurologų idėjos, svajonės, utopijos. Žinoma, skaitytojams džiugu, kad autorius dar nerado tobulesnės už žemę civilizacijos ir visai nesizavi atrastąja, netgi ironiškai, groteskiškai vaizduoja jos politinę santvarką, moralę, meną. Tačiau literatūros kūriniui, kaip „daiktui savyje“, kritikos, tendencijos arba nuogos autorinės pozicijos neužtenka. Manau, kad P. Venclovo, kaip prozininko, stiprybė ne šiame žanre, o tokiuose kūriniuose, kaip novelių apysaka „Susapnuoti gyvenimai“, arba romane apie lietuvių pokario rezistenciją „Kartybių taurė iki dugno“.

Tegul autorius dėl šio kritiko nuosprendžio neužsigana ir, nurijęs karčią piliulę, pagalvoja: per likusius gal iš Herberto Velso „Laiko mašinos“, gal iš paties Dievo gautus metus (2014 m. šiam autoriui sukaks 70) reikia susikaupti, rimtai apmąstyti, kokiomis temomis, problemomis, kokiais žanrais, stiliais geriausiai atskleidžia talento savastis? Mančiau, kad anksčiau minėtomis kryptimis eidamas, P. Venclovas gali pavyti save arba net pralenkti, spėtų sugiedoti vieną, gal dvi „gulbės giesmes“... Tačiau gali būti, kad atsiras skaitytojų, kuriems P. Venclovo fantastinis romanas patiks labiau nei pirmasis. Nes tokie skaitytojai, be abejo, remsis kitais literatūros kūrinių kaip „daikto savyje“ kriterijais... Ir jie bus teisūs, kaip ir aš jaučiuosi teisus.

Petras Venclovas. *Peržengti ribą* (mažieji romanai). – Kaunas, Kauko laiptai, 2013

Juozas Papečkys

Atkelta iš 3 psl.

tėm. Matėme, kaip kariškiai, sėdėję šalia mūsų, gal pirmą kartą laiko rankose šakutes. Kai nesisekė, valgė bulves rankomis. Kai kada į tualetą kariviai eidavo su kibiru vandens, nesuprasdami, kad tereikia patraukti rankenėlę. Teatruose pasirodydavo karininkienės su apatinukais, nesuvokdamos, kad moterys nešioja juos po suknelėmis.

Valstybės taryba buvo paleista liepos 26 dieną. Tėvelis įsidarbino Liaudies teisingumo komisariate kodifikacijos skyriaus konsultantu. Mums perspėjo, kad neišsišoktume, kur nereikia. Nebuvo tada dar gatvėse valkataujančių, girtuoklių, kaip ir sulaužytų suoliukų, telefono būdelių. Kiekvienas stengėsi rasti vietą tokiame gyvenime, nedaryti gėdos savo tautai. Mums buvo pasiūlyta repatriuoti į Vokietiją, bet tėvelis griežtai atmetė šį pasiūlymą, sakydamas, kad nieko blogo nepadaręs, o tik kovojęs už Lietuvą.

1940 metų Vėlinių vakarą Vytauto prospekto kapinėse, prie Nežinomo kareivio kapo, susirinko daug jaunimo. Mes – su gimnazistų ar studentų kepuraitėmis – deginome žvakutes. Praėjo kolona su raudonom vėliavom

prie kažkokio darbininko kapo. Paminklą ratu supo tujos, už jų pasistatę apykakles stovėjo neaiškūs tipai. Fotografavo. Mes giedojome 'Marija, Marija', 'Lietuva, Tėvyne mūsų...'. Staiga pasirodė raitoji policija, kilo panika, pradėjo žmones suiminėti. Mane išgelbėjo keli kariūnai. Nutraukę nuo galvos gimnazistišką kepuraitę, jie perkėlė mane per tvorą į vokiečių ar rusų kapines. Iš ten nubėgau namo. Rytojaus dieną mokykloje nebuvo 4 berniukų – jie buvo suimti. Tada mokiausi bendroje berniukų ir mergaičių 'Aušros' gimnazijoje.

Kaip pasikeitė Lietuva 1940 metais! Atsirado spec. parduotuvės, kavinės, kurios buvo skirtos tik išrinktiesiems. Atsimenu, anksčiau, kai perėjau į septintą klasę, kartu su mamyte nuėjome pirkti man batų. Mane pasodino į kėdę, atnešė daug dėžučių su batais, juos maudavo man ant kojos. Užmaudavo ant kojos, apžiūrėdavo, spaudžia ją batai ar ne, ar jie man tinka. Parduotuvėse buvo visko, nors nebuvo nei planuotojų, nei ekonomistų, nei buhalterių. Viską darydavo pats parduotuvės savininkas. Gamyklose darbininkai nevogdavo, o per Kalėdas ar Velykas iš savininkų gaudavo premijas, cigarečių, saldainių, medžiagų, batų.

Okupavus Lietuvą, prasidėjo gyventojų 'suglaudimas'. Iki tol penkiuose kambariuose gyvenome 6 žmonės, tai mums paliko 3 kambarius, o į kitus

įkėlė kariškius. Tėvelis pasiekė, kad pas mus apgyvendintų lietuvius – pulkininko Dominyko Kizlausko sūnus, kurie tuo metu mokėsi. Kai mus ištrėmė, apie juos nieko negirdėjome.

Atėjo baissioji 1941 metų birželio 14-oji. Trečią valandą nakties pasigirdo durų skambutis ir nekantrus beldimas. Pabudo visas namas. Mes nieko nesupratome, tačiau tėvelių akyse matėme siaubą. Kas tai? Ir kai atidarėme duris, į mūsų butą įvirto penki ginkluoti vyrai: trys rusų kariviai ir du žydai. Prasidėjo krata. Tėvelis sėdėjo kambarielyje iškeltomis rankomis, o į jo krūtinę buvo įremtas pistoleto vamzdis. Taip jį išlaikė keturias valandas, kol mus suruošė kelionėn. Mamytė vaikščiojo kaip nesava, tačiau ramino mane, seserį Dainą ir pusseserę Palmyrą Vaitiekaitytę. Liūdnomis, siaubo pilnomis akimis ji žiūrėjo į tėvelio jaunesnįjį brolių Justą ir atkeltą į namį Česlovą Kizlauską. Mūsų namų brangenybės, tėvelio apdovanojimai – Vyties kryžius, Gedimino, Vytauto Didžiojo ordinais ir medaliai, padabinti dramblio kaulu su deimantais, kuriuos jis užsidėdavo tik eidamas pas Prezidentą Antaną Smetoną, – per tą kratą dingo. Tačiau tuo krata nesibaigė, jie ieškojo ginklų, kurių čia nebuvo.

Mums leido pasiimti kelis lagaminus, neviršijančius 100 kilogramų.

Nukelta į 8 psl.

SIBIRAS VAIKO AKIMIS

DAINORA URBONIENĖ

Tešiny. Pradžia 2014 m. sausio 11 d. „Kultūroje“

Šilalėje

Iš Panevėžio į Joniškėlį važiovome siaurojo geležinkelio traukiniu, vadinamuoju „siauruku“. Apylinkėse man buvo pažįstamos nuo tų laimingų laikų, kai visa šeima išsiruodavome atostogauti. Traukiniui išnirus iš miško, pamačiau Meškalkio laukus. Tuojau ir Joniškėlis. Stotyje laukė Jadzytė. Į Šilalę važiovome arkliu.

Įsukę į dėdės Juozo kiemą, pamatėme prie trobos stovintį būrį žmonių. Negalėčiau dabar išvardyti visų ten buvusių, visi jaudinomės, nei aš, nei jie negalėjome patikėti, kad vėl matomės. Balsu raudėjo mano geroji babutyte, akis šluostėsi teta Paulina, kurią nuo vaikystės vadinau tute, dėdinos ir dėdės; nuošaly stovėjo vaikai, paaugę, pasikeitę. Įdomiausia buvo susipažinti su nematytais, gimusiais man būnant Sibire – pussesere Vidute ir pusbroliu Stasiuku. Dangutė ir Vaidutis žiūrėjo į mane labai nustebę, lyg pažino, lyg abejojo. Tarp jų nebuvo senelio. Apie jo mirtį žinojome jau Sibire iš laišku.

Praejus pirmam susijaudinimui, babutyte, kuri, pasisodinus mane ant suoliuko, vis glostė ir glostė, staiga nusigandusi paklausė, ar aš nesergu, nes visa karšta, susirūpino, kodėl aprištas kaklas. Iš tikrųjų sirgau. Nepakeliamai skaudėjo votis, norėjosi tik kuo greičiau atsigulti. Dėdina sukruoto, sakydama, kad man pirmiausia reikia pavalgyti, todėl nubėgo į vidų ir tuojau pakvietė. Tačiau valgyti nenorėjau, nors ant stalo kvėpėjo visoki seniai beregėti skanėstai. Truputį užkandusi, pasisakiau, kad noriu atsigulti. Buvau nuvesta į tokį šoninį kambarėlį ir paguldyta į šviesią lovą.

Toje lovoje išgulėjau apie dvi savaites. Votys ne tik nemažėjo, kėlėsi vis naujos. Vienos pratrūksta, išbėga daugybė pūlių su krauju, o paskui išsikelia kita. Temperatūra aukšta. Babutyte, miegodama tame pačiame kambaryje prie manęs, sakė, kad naktimis blaškydavaisi, dažnai šaukdavai mamą. Atvežė pažįstamą gydytoją Devenytę iš Joniškėlio, moterį, kuri pati buvo pabėgusi nuo vežimo iš Latvijos, todėl patikima. Ji pasakė, kad reikėtų atsigulti į lignonę, gal net kraują perpilti, tačiau negalima rizikuoti, juk neturėjau jokių dokumentų. Kai mus priėmė į traukinį, davė pažymėjimus, bet vaikus, kuriuos vežė ne visai legaliai, įspėjo, kad tie rašteliai galioja tik kelionėje, Lietuvoje reikės pasirūpinti gimimo liudijimais. Taip ir gulėjau tame kambaryje, visų slaugoma, babutytes vėl, kaip ir anais gerais laikais, lepinama.

(...) Man dar tebesergant, pirmomis lapkričio dienomis, parvažiavo mama. Atsimenu, išgirdau virtuvėje pažįstamą balsą. Atsisėdau lovoje ir negalėjau patikėti, kad girdžiu kalbant mamą. Pagaliau atsitarė kambarėlio durys ir pamačiau ją tarpduryje. Išvargusi, apiplyšusiais drabužiais. Priėjo prie manęs, apkabino ir ilgai kūkčiojo. Tik apsiraminsi paklausė, ar labai skauda kaklą. Negalėjau nieko atsakyti, buvau lyg žado netekusi, purtė drebulys. Mane paguldė, galvojo, kad vėl pakilo temperatūra. O iš tikrųjų visa tai darėsi iš netikėtumo ir džiaugsmo. Juk šitiek galvota, ar pasimatysime, verkta. Kartais užeidavo baisi nevilts, ypač traukinyje bei vaikų namuose, kai norėdavau grįžti atgal, pas mamą. Sapnuodavau, kad ją gelbėju iš kažkokių pinklių. Tada nubudusi prisigalvodavau visokių pavojų. Jaučiau, kad ji ketina bėgti iš Sibiro.

Joniškėlio vid. mokyklos šešta klasė. Viduryje sėdi auklėtoja Elzė Vaitaitė. Dainora stovi trečioje eilėje (iš kairės penkta). 1947 m. pavasaris.

Dainora 1947 m. prie Joniškėlio vid. mokyklos. Suknelė ir paltas iš Vilniaus vaikų namų.

Buvau girdėjusi pokalbį su Liepiene, ir pati vis sakydavo, kad parvažiuos, nes gaus leidimą. O traukinyje Danutė Liepaitė kartą prasarė, kad mūsų mamos iš tikrųjų ruošiasi bėgti. Aš išsigandau. Tada ir pradėjo vaidintis visokie pavojai. Labiausiai bijojau, kad mamos neišvežtų į lagerį, kur visi numiršta. Todėl dabar niekaip negalėjau patikėti, kad matau ją šalia savęs.

Baisu buvo klausytis jos pasakojimo apie kelionę į Lietuvą. Be dokumentų, be leidimo. Pinigų turėjo, nes pardavė karvę ir šiek tiek atsiuntė dėdė Juozas. Bilietams užteko, o maistui liko nedaug, be to, stotyse ne ką tegalėjai nusipirkti. Nebadavo, tačiau ir soti nebuvo. Labiausiai kankino baimė. Slapstėsi visur ir nuo kiekvieno įtartino žmogaus. Grįžo purvina, utėlėta. Vėl dėdina su tute valė, švarino. (...)

Mokslo pradžia (1947/48 m.m.)

(...) Labai sunku buvo mokyti šeštoje klasėje. Tie mokslo metas dar ir sutrumpėjo, nes dėl ligos į mokyklą nuėjau tik lapkričio pabaigoje. Vaikai jau šiek tiek mokėjo angliškai, visus metus mokėsi penktoje klasėje, o aš tos kalbos visai nebuvau girdėjusi. Nesupratau matematikos, juk Sibire sprendžiau tik trečio ar ketvirto skyrių uždavinius. Atsilikusi buvau ir iš kitų dalykų. Pirmą mėnesį nuolat galvodavau, kad reikės prašytis į penktą klasę. Tačiau vis delsiau, nesiskundžiau artimiesiems, tik daug mokiausi.

Nieko nesakiau ir draugams, bet jie suprato. Kartą, kai į mokyklą nuėjau visai pervargusi ir iš matematikos gavau gal trečią dvejetą, prie manęs priėjo Gunaras su Živilė ir pasakė, kad jie galėtų man paaiškinti pasilikę po pamokų. Atsimenu, pravirkau, gal iš nuovargio, gal šiaip graudu pasidarė. Taip pradėjau mokyti papildomai. Pasibaigus pamokoms arba rytais, vieną dieną Gunaras man aiškino matematiką, o kitą Živilė mokydavo angliškai kalbėti. Jų dėka tuos dalykus pradėjau mokyti geriau. Būdavo, ateinu rytais į mokyklą ir randu laukiančius savo „mokytojus“, mat jiems buvo arti, nes gyveno miestelyje. Kartais, kai uždavinį pati suprasdavau, užtekdavo tik parodyti ir patikrinti, ar teisingai išspręstas.

Stengiausi nepraleisti pamokų. Į mokyklą eidavau ir per pūgą, ir sirguliuodama.

Mokslo metus baigiau visai neblogai. Bijojau pataisos iš matematikos, bet negavau, todėl buvau labai patenkinta. Tačiau birželio viduryje vėl užpuolė liga. Vieną dieną staiga pakilo labai aukšta temperatūra, o po kelių valandų pradėjo krėsti šaltis. Ir taip visą dieną. Supratau, kad tai maliarijos priepuolis. Išsipildė Šipicino felčerės įspėjimas, kad liga gali pasikartoti.

Vėl išgydė gydytoja Devenytė. Ilgai gėriau kartų chininą, labai nusilpau.

Pokario trėmimai

(...) 1948 metų gegužės 22 dieną anksti ryte renčiau eiti į lietuvių kalbos egzaminą, bet jo tą dieną nelaikiau. Atsimenu, Janutė išsigandusi įlėkė į kambarį ir verkdamas pasakė, kad veža abu dėdes. Nežinojome, ar veš tute. Pro langą matėsi Šilalėje sujudimas. Kiek palaukusios, Jadzytė, tute ir Janutė susiruošė eiti pas dėdes. Rūpėjo babutyte. Ne-

beprišimenu, kurios kur nuėjo, bet manęs nesivedė. Liepė neiti ir į egzaminą. Tutė patarė: „Tokią dieną tau geriau nesimaišyti miestelyje sribams po akimis“. Likau viena. Stovėjau prie lango ir laukiau, kada ateis pas mus su šautuvais kaip Raguvoje. Pagaliau kažkas iš kaimynų atbėgo man pasakyti, kad eičiau į Šilalę, kviečia tute.

Bėgau tiesiai per lauką. Kieme pamačiau sribus su šautuvais. Maniau, kad nepraleis, bet jie nieko nesakė ir aš įėjau į vidų. Mane pamačiusi puolė verkdama dėdina. Apsikabinusi dejavo ir vis kartojo: „Dainučiuk, ir mus išveža“. Dėdė dėl kažko ginčijosi su sribais. Babutytes nesimatė. Radau kambarėlyje, kur ji mane sergančią slaugė. Gulėjo lovoje ir verkė. Atsisėdau ir kūkčiojome abi. Rankose turėjo rožančių, matyt, prieš man ateinant meldėsi. Staiga pasigirdo dėdinos klyksmas, mergyčių verksmas. Nuėjusi į virtuvę, kur visi buvo susirinkę, pamačiau, kad sribai varo į kiemą. Paklausiau tutes, ar neves babutytes. Ji papurtė galvą, liepė tyli. Dėdė ir dėdina su mergytėmis įėjo atsisveikinti su babutyte. Ilgai visi verkė, kol sribai atėjo ir ėmė piktai bartis. Pradėjo stumti iš kambario. Kartu su visais išėjau į kiemą. Dėdina nešė Vidute, Dangutė ėjo prisiglaudusi prie mamos. Ryšuliai jau buvo sukrauti į vežimą. Pradžioje liepė pasodinti tik mergytes, bet, kai jos pradėjo labai verkėti, leido atsisėsti ir dėdinai. Pajudėjus vežimui, dėdė ėjo iš paskos. Ilgai mojavome, ir jie, ir mes. Dėdė eidamas vis atsigrėždavo, kol matėsi kiemas. Paskui vežimas dingio už posūkio. Ėjome prie daržinės ir nuo jos žiūrėjome į tolstančius artimuosius. Prisiminiau Raguvą. Tada, sėdėdama sunkvežimyje, dar nežinojau, kur išveža, dabar buvau ir patyrusi tremtinė, ir daug vyresnė. Jaučiau kylantį pyktį, neapkenčiau sribų, norėjosi pasakyti jiems ką nors įžeidžiančio. Keletas jų dar sukinėjosi po kiemą, kažką užsirašinėjo, greičiausiai registravo turta, kaip ir pas mus, Raguvoje. Paskui visi sugriuvo į vežimą ir išdardėjo iš kiemo.

Tada man papasakojo, kodėl paliko babutyte. Pasirodo, dėdė, pamatęs, kad atvažiuoja jų vežti, nuėmė nuo aukšto karstą, kurį seni žmonės dažnai turėdavo pasirošę iš anksto, padėjo jį vidury kambario ir sribams pasakė, kad motiną veš tik su karstu, nes ji esanti visai prie mirties. Pradžioje ginčijosi, nesutiko, bet paskui nutilo. Gal pabijojo, kad pakely senutei numirus bus bėdos. O gal dėdė dėl jos kitaip susitarė.

(...) Atsisveikinti buvo labai sunku, nes žinojau, kas jų laukia. Ėjau namo verkdama. Atgijo visi prisiminimai, paskui pradėjau nerimauti dėl mamos, gal ir ją veža. Toje pievoje žmonės kalbėjo, kad tremia iš visos Lietuvos, kaip 1941 metais.

Vakare, sutemus, pas juos dar važiavo Jadzytė, kažką nuvežė, gal maisto ar drabužių, patalynės. Grįžusi sakė, kad sunkiai praėjo pro sargybinius, nenorėjo praleisti, tikrino, ką neša. Susitarė, kai sribui davė dešrą.

Ir juos vežė gyvulinuose vagonuose. Tas trėmimas man buvo toks pažįstamas – moterų verksmas, vaikų klyksmas ir sribų keiksmas, tokie patys, kokius girdėjau iš kareivių per visą kelionę ir Sibire. (...)

Pabaiga kitame numeryje

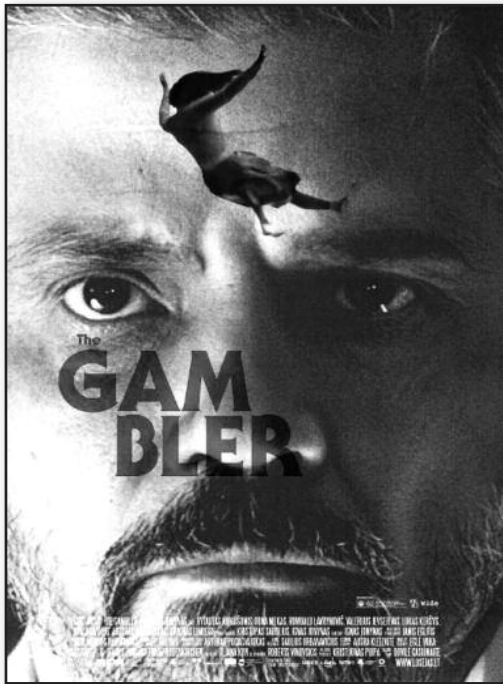
Dainora Urbonienė. Sibiras vaiko akimis. – Panevėžys, UAB „Panevėžio sp.“ 2003.

Kultūros kronika

Vasario 4 dieną Panevėžio kraštotyros muziejuje atidaryta paroda „Rimvydo Sidrio Rytų meno kolekcija“. Tai vienas iš „Panevėžys – Lietuvos kultūros sostinė“ renginių. Parodoje eksponuojami kraštiečio dr. Rimvydo Sidrio šiam muziejui dovanoti daiktai, parsivežti iš turiningų kelionių po Japoniją ir Kiniją – savitų tradicijų, paslaptingos kultūros bei įspūdingo grožio šalių. Eksponuojamos senos nuotraukos, iliustruojančios Japonijos ir Kinijos kultūrą, jamžintus tų šalių žmones, buitines detales. Rimvydas Sidrys gimė 1922 m. Panevėžyje. 1940 m. baigė dabartinę J. Balčikonio gimnaziją. Medicinos studijas pradėjo Kauno Vytauto Didžiojo universitete. 1944 m. buvo priverstas pasitraukti į Vokietiją. Karui pasibaigus, studijas tęsė Tiubingeno universitete (specializacija – akių ligos). 1949 m. emigravo į JAV. Su žmona Giedre Šalčiūte užaugino 9 vaikus. Aplankė 67 šalis. Paroda „Rimvydo Sidrio Rytų meno kolekcija“ veiks iki 2014 metų gegužės 31 d.

Sausio 30 d., ketvirtadienį, prasidėjo 29-asis Santa Barbara kino festivalis, kuriame įvyko lietuvių režisieriaus Igno Jonyno filmo „Lošėjas“ premjera Jungtinėse Valstijose. Viename labiausiai vertinamų kino renginių Amerikos Rivjeroje kasmet rodomi geriausi metų nepriklausomi filmai ir pagerbiamos nuspelniusios Hollywoodo žvaigždės. Santa Barbaroje „Lošėjas“ pateko į „Rytų bloko“ („Eastern Block“) kategoriją ir varžėsi kartu su filmais iš Lenkijos, Čekijos, Rumunijos, Kazachstano ir Slovėnijos. Lietuvių filmą Hollywoodo žiūrovams pristatė pagrindinį vaidmenį atlikusi aktorė, Los Angeles gyvenanti lietuvių menininko Jono Meko dukra Oona Mekas.

Sausio 31 d. Panevėžio Laisvės aikštėje vyko Lietuvos kultūros sostinės atidarymas – „Šviesos ir ugnies festivalis“. Pirmą kartą Panevėžio mieste parodytos 3D videoinstaliacijos - tai ypatingas projektas, kuriame atgijo legendinio Juozo Miltinio dramos teatro pastatas. Keliolikos minučių spektaklis visiems susirinkusiesiems priminė miesto istoriją – nuo pat jo įkūrimo 1503-iaisiais iki šių dienų. Laisvės aikštę nušvietė ir papuošė 15 meninių instaliacijų, į Kultūros sostinės atidarymą įsitraukė Kauno pantomimos teatras. Šįmet Panevėžyje vyks keli šimtai įvairiausių renginių, skatinančių geriau pažinti ir savo šalies, ir įvairių tautų kultūrą. Kiekvienas metų mėnuo bus skirtas vis kitos šalies ar pasaulio regiono kultūrai.

Sausio 31 – vasario 2 dienomis festivalio „Musikparade 2014“ metu didžiosiose Leipcigo, Magdeburgo ir Oberhauzeno arenose pasirodė Lietuvos valstybinis pučiamųjų instrumentų orkestras „Trimitas“. Į šį populiarių renginį Lietuvos orkestras kviečiamas jau kelerius metus iš eilės ir tai tik patvirtina faktą, kad Vokietijos žiūrovams „Trimitas“ suteikia daug gražių emocijų. Šiemet orkestras kartu su merginų choreografinę grupę festivalyje pristatė naują muzikinę programą su marširavimo elementais ir specialiai sukurtomis šokių kompozicijomis, kurias parengė vyriausiasis dirigentas Ugnius Vaiginis ir choreografė Lilija Bernatavičienė. Šio parodo muzikinė kelionė yra įvairi, orkestrų repertuarą sudaro pučiamųjų instrumentų atliekami kūriniai nuo klasikinio iki šiuolaikinio žanro muzikos.

Vasario 4 d. Lietuvos Respublikos ambasadoje Berlyne atidaryta Lietuvos fotomenininko, poeto Alio Balbieriaus paroda „Ledo inkliuzai“. Užsienyje ši fotografijų serija pristatoma pirmą kartą. Menininko kūrybai didelės įtakos turėjo domėjimasis Rytų šalių kultūra, kelionės po Indiją, jis taip pat fotografuoja vietinius gyventojus ir vietas. Paklausus Alio Balbieriaus, kaip kilo idėja sukurti šią fotografijų seriją, menininkas atsakė: „Idėja kurti šią fotografijų seriją kilo labai paprastai, stebint daiktus, pasaulį, pamačius kažkokius įšalusius metalinius daiktus lede bei jų formas. Pradėta sąmoningai įšaldyti į ledą įvairius daiktus, komponuojant juos asambliažo principu, panašiai kaip dailė, todėl ši fotografijų serija turi nemažai aliuizijų su tapyba.“

Juozas Papečkys

Atkelta iš 6 psl.

Sudarė palikto turto sąrašą: baldų, indų, drabužių, paveikslų, knygų, stalo sidabro. Mums buvo pasakyta, kad neturime teisės gyventi Kaune, tad išveža į kitą Lietuvos miestą, o ten pagal tą sąrašą daiktai bus persiusti. Kokia graži pasaka! Mes patikėjome, nes buvome išauklėti tikėti žmonėmis. Tačiau tas ankstus rytas tebuvo mūsų kančių pradžia. Beje, skaitant išvežamų sąrašą rusų kalba, kilo keblumų dėl manęs: ne aš buvau sąrašė, o berniukas Jura (Jurijus). Tad pradžioje į tremtį suruošė mūsų gyventoją Česlovą. Pusseserės Palmyros taip pat nebuvo sąrašė, bet mes kaip tie skriaudžiami paukšteliai stengėmės būti būryje... Dar sugriebiau kelias nuotraukas, konservatorijos liudijimą, kad mokausi pianino specialybės IV kurse, krikšto mamytės ponios Jadvygos Tūbelienės padovanotą auksinį kryželį, laikrodį, žiedą. Sesuo, lydima ginkluoto kareivio, užlipo ant aukšto pasiimti lagamino. Buvome apsirengę gimnastiškais uniformomis, mus krėtė šaltis, tad užsivilkome megztinius. Sesę lydėjusiam kareiviui pagailo Dainos, tai jis sugriebė ją už megztinio ir sušnabzdėjo: „Beri po bolše“ (imk kuo daugiau). Bet toji nesuprato – kodėl, jei išvažiuojame į kitą miestą, o greitai viską mums atsiųs?

Sukrovė mūsų lagaminus į sunkvežimį ir Vaižganto gatve nuvežė prie kitos aukos namų – Rozencveigų. Jie buvo keturiose, tačiau leido krautis į sunkvežimį visko, ko jie norėjo. Net daiktus sunešti jiems padėjo tautiečiai. Tai pastebėjęs, Justas atnešė visiems mums paltus, kuriuos mes užsimeitėme ant pečių: buvo ankstyvas rytas, ūkanotas ir vėsus. Gatvės atrodė kaip išmirusios, o žmonės – išsislapstę. Paskui sugrįžome atgal, važiuojame pro mūsų namą, aptvertą aukšta tvora. Tėvelio akyse sužibo ašaros. Tai buvo atsiveikinimo su savo namais ašaros. Verkėme jau visi, nors kiekvienas stengėmės valdytis. Ant betoninio tvoros stulpo tupėjo mūsų katinas Kicius. Ir jis taip gailiai kniaukė, tarsi verkė kartu su mumis. Pirmą kartą gyvenime mačiau verkiantį katiną... Kleopas Gaigalis, tėvelių draugas, su žmona gyveno Radijo stotyje. Jis ramiai ėjo rūkydamas, bet pamatęs mus sunkvežimyje kareivių saugomus, išsigando, papirosas iškrito, žiūrėjo į mus klaikiu žvilgsniu. Tėvelis linktelėjo jam galva, ir jo akyse sužibo ašaros. Taip jis visam laikui atsiveikino su draugu.

Nusileidome nuo Parodos kalno. Važiuojame Vytauto prospektu, tačiau vis dar nežinojome, kur. Prie saugumo pastato nesustojome, į Micevičiaus gatvę, kur buvo kalėjimas, neužsukome. Štai miesto kapinės, matome dainininkės Veronikos Podėnaitės kapo paminklą, tujomis uždengtą Nežinomo kareivio kapą, paminklą Dariui ir Girėnui. Pravažiuojame geležinkelio stotį. Sunkvežimis pasuka į Šančius. Nesupratę susižvalgome – kur mus veža? Sustojome prekinių traukinių stotyje. Ten stovi gyvulinių vagonų ešelonas. Pro užkaltus langelius matosi žmonių veidai. Mūsiškis buvo pažymėtas ketvirtuoju numeriu, tad teko dar pavaižinėti, kol jį suradome. Tik prieš vagono išsiaiškino, kad Jūra –

tai mergaitiškas vardas, tad Česlovą paleido. Čia pat jis nusirengė lietpalčių, nusivilko megztuką, nusiavė batus ir perdavė tėveliui. Taip stovėjo jis visiškai išsirengęs. Greitai tėvelį nuo mūsų atskyrė. Tad puoliau jam ant kaklo ir nenorėjau paleisti, tačiau šturkšti karininko ranka mane nuo jo atplėšė ir nubloškė prie vagono. Nuo tos dienos užsidariau savo kiauše, nors tai buvo tik išbandymų pradžia.

Mūsų vagonas buvo pažymėtas 46-uoju numeriu. O kiek jų buvo iš viso, suskaičiuoti nebuvo galima. Nedideliame vagonė važiuojame 15 lietuvių ir 12 žydų šeimų. Nuo tos minutės nekantriai pradėjome laukti karo su vokiečiais, tikėdami, kad gal dar nespės mūsų išvežti. Tačiau traukinys pajudėjo, mes susiėmėme už rankų. Važiuojame šalutiniiais keliais, dažnai stoviniavome, praleisdami karinius ešelonus. Birželio 15-tą Naujojoje Vilnioje sustojome priešais kitą ešeloną, o mūsų langelis atsidūrė priešais ano vagoną. Juo vežė atskirtus nuo šeimų vyrus į Uralo lagerius. Pasigirdo žmonių balsai, ieškojo savųjų. „Ar yra Papečkienės šeima?“ – išgirdome savo pavardę. Mamytė prišoko prie langelio, pamatė tėvelį ir pradėjo verkėti. Ilgai žiūrėti vienam į kitą nebuvo kada, nes turėjome pajudėti. Prie langelio priėjome ir mes. Tėvelio veidas buvo išbalęs, apžėlęs barzda, liūdnas. Pravirkau. Tėvelis paklausė prancūziškai: „Kas yra?“ Visuomet būdavau labai užsispyrusi, niekada neverkdavau. Ta pačia kalba jam atsakiau: „Daugiau nebėgaliu...“ Ir pasitraukiau nuo langelio. O kad tada aš būčiau žinojusi, jos šis mano pasimatymas su tėveliu bus paskutinis!..

Kartą atėjo kareivis ir šūktelėjo: „Kipiatok!“ (virintas vanduo). Šį kartą eiti vandens buvo mano eilė. Vandeni kiekvienas nešdavom savo vagonui. Išėjau lydima ginkluoto kareivio. Žmonių prie krano buvo daug, tad teko palaukti. Staiga pajutau, jog mane kažkas traukia už rankovės. Atsisukau: į mane žiūrėjo liūdno lydinčio kareivio akys, o jo lūpos tyliai sušnabzdėjo: „Begi!“ (bėk). Norėjau bėgti, bet kur? O kaip bus su tėvais ir seserimi? Mano galvoje sukosi mintys, sukosi lyg viesulas, bet aš tvirtai apsisprendžiau pasilikti su mamyte, tad pasilenkiau ir tyliai atsakiau: „Spasibo“ (ačiū). Ir, prisipylusi karšto vandens, grįžau į vagoną. Tad du kartus galėjau pabėgti nuo tremties, bet mano meilė ir pagarba tėveliams nugalėdavo – likdavau su šeima. Žinojau, kad jiems būsiu reikalinga. Jaučiuosi paaukėjusi savo gyvenimą, kad palengvintčiau jų kančias.

Tėvelio ešelonas jau ruošėsi važiuoti. Jis per mus lydėjusį kareiviuką perdavė mums bandelę duonos, o mes jam – megztuką, vatinę antklodę ir dar kelias smulkmenas. Ir kai mūsų traukinys, velkamas dviejų garvežių, slinko per Vilniaus kraštą, sutiktos pagyvenusios moterys klausė ir žegnojo mūsų ešeloną. Buvo klaukus vaizdas ir mums, ir joms. Širdies gilumoje dar vylėmės, kad greitai prasidės karas, ir mes pasuksime atgal. Kiekvienas tikėjome savaip ir kiekvienas savyje, bet likimas mums buvo negailėtingas...“

Jūra Papečkaitė-Katalynienė mirė 1998 metų kovo 19-tą staiga sustojus širdžiai. □